

Nr 102.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap; given Stockholms slott den 12 februari 1937.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Janne Nilsson.

Förslag

till

Lag

om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet
å rikets ekonomiska försvarsberedskap.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

1 mom. Det åligger varje ägare eller innehavare av industriell anläggning här i riket samt envar annan, vilken här äger eller innehar företag eller bedriver verksamhet, som kan vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden bliva av betydelse för krigsmakten eller eljest för landets förnödenhetsförsörjning, att på anfordran beträffande anläggningen, företaget eller verksamheten lämna central förvaltningsmyndighet vid försvarsväsendet eller rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap de uppgifter rörande personal, maskinpark, tillverkningsförmåga, råvaruförbrukning, lagerhållning och dylikt, vilka myndigheten anser erforderliga för organisationen av rikets ekonomiska försvarsberedskap, ävensom i övrigt biträda vid planläggandet av nämnda organisation. Medför dylikt biträde arbete av sådan beskaffenhet eller omfattning, att näringsidkaren anser sig böra påfordra ersättning därför, och kan överenskommelse därom ej träffas med vederbörande myndighet, skall frågan hänskjutas till en enligt lagen om skiljemän den 14 juni 1929 (nr 145) tillsatt skiljenämnd, vilken äger dels avgöra, huruvida ersättning bör utgå, dels ock bestämma ersättningsbeloppets storlek.

2 mom. Likaledes åligger det statliga och kommunala verk, styrelser och inrättningar samt bankaktiebolag ävensom näringsidkare, utöver i 1 mom. avsedda, att på anfordran av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap lämna uppgift angående den för dem i händelse av mobilisering erforderliga personalorganisationen.

3 mom. Hos ovannämnda verk, styrelser, inrättningar, banker och näringsidkare anställd värnpliktig personal, som av vederbörande myndighet prövas oundgängligen erforderlig för deras personalorganisation i händelse av mobilisering, ställes till förfogande på sätt Konungen närmare bestämmer.

2 §.

Det åligger myndighet, som har att taga befattning med arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap, att tillse, att därvid vunnit upplysning angående näringsidkares verksamhet ej kommer till annan näringsidkares eller eljest till utomståendes kännedom.

3 §.

Den, som underlåter att lämna jämlikt 1 § infordrad uppgift eller som mot bättre vetande avgiver oriktig sådan eller som underlåter att på anfordran fullständiga uppgift, som befunnits vara ofullständig, vare, därest han är offentlig tjänsteman, underkastad ansvar såsom för annat tjänstefel, men straffes eljest med dagsböter.

Den, som underlåter att lämna jämlikt 1 § i övrigt påfordrat biträde vid planläggandet av organisationen av rikets ekonomiska försvarsberedskap, straffes likaledes med dagsböter.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas gäldande, förvandlas de efter allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937, från och med vilken dag lagen den 9 april 1926 (nr 65) om skyldighet för vissa näringsidkare att biträda vid arbetet med industriens krigsorganisation m. m. ävensom kungörelsen den 12 juni 1931 (nr 247) angående bestämmande av myndighet, som avses i 1 § 2 mom. sistnämnda lag, upphöra att gälla.

Där i särskild författning eller eljest hänvisning förekommer till 1926 års lag, skall hänvisningen i stället avse den nya lagen.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 12 februari 1937.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Departementschefen, statsrådet Nilsson anför:

Enligt lagen den 9 april 1926 (nr 65) om skyldighet för vissa näringsidkare att biträda vid arbetet med industriens krigsorganisation m. m. åligger det (1 § 1 mom.) varje ägare eller innehavare av industriell anläggning här i riket samt envar annan, vilken här äger eller innehar företag eller bedriver verksamhet, som kan vid mobilisering av krigsmakten bliva av betydelse för densamma, att på anfordran beträffande anläggningen, företaget eller verksamheten lämna central förvaltningsmyndighet vid försvarsväsendet de uppgifter rörande personal, maskinpark, tillverkningsförmåga och dylikt, vilka myndigheten anser erforderliga för organisationen av landets industriella krigsberedskap, ävensom i övrigt biträda vid planläggandet av industriens krigsorganisation. Likaledes åligger det (1 § 2 mom.) statliga och kommunala verk, styrelser och inrättningar, bankaktiebolag m. fl. att på anfordran av myndighet, som Konungen bestämmer, lämna uppgift angående den för dem under krig erforderliga personalorganisationen. I lagen återfinnas dessutom, bland annat, bestämmelser om ersättning till näringsidkare för biträde i förevarande avseende ävensom straffbestämmelser för underlåtenhet att fullgöra i lagen föreskrivna åligganden.

Den nyssnämnda lagen av den 9 april 1926 tillkom närmast i anledning av en skrivelse den 9 februari 1925, däri arméförvaltningens artilleri-, fortifikations- och intendentsdepartement samt sjukvårdsstyrelse ävensom marinförvaltningen gjort framställning om utfärdande av lagbestämmelser angående skyldighet för vissa näringsidkare att biträda vid arbetet med industriens krigsorganisation.

Sedan yttranden över den nyssnämnda skrivelsen med tillhörande lagutkast infordrats dels från cheferna för generalstaben och marinstaben, dels ock från ingenjörsvetenskapsakademien och kommerskollegium, därvid samtliga de nämnda myndigheterna lämnat förslaget sin anslutning, framlades *proposition den 5 februari 1926* (nr 98) med förslag till lag i ämnet, därvid föredragande departementschefen i fråga om skälen för den föreslagna lagstiftningen m. m. anförde bland annat:

Av den lämnade redogörelsen i ämnet framgår, att, med stöd av i administrativ väg utfärdade bestämmelser, vissa åtgärder redan nu företagas för

organiserandet av den industriella krigsberedskapen, ävensom i syfte att vid inträffande mobilisering sådana statliga, kommunala och enskilda inrättningar och företag, vilkas fortsatta verksamhet är oundgängligen nödvändig för att trygga statslivets jämna gång eller är för det allmänna av synnerlig vikt, tillförsäkras den för ändamålet behövligen personalen. Ifrågavarande beredskapsarbete har hittills helt och hållet varit beroende på frivilligt åtagande och intresse för saken från vederbörande verks och industriföretags sida. Vad armé- och marinförvaltningarna i sin förut omförmälda skrivelse anfört synes mig emellertid hava ådagalagt nödvändigheten av lagstadgad skyldighet för näringsidkare m. fl. att medverka vid detta arbete.

I likhet med kommerskollegium utgår jag ifrån att de uppgifter m. m., som industriföretagen åläggas att lämna, inskränkas till vad som kan anses för ändamålet oundgängligen nödvändigt. Under sådan förutsättning torde ifrågavarande uppgiftsskyldighet icke för den enskilde näringsidkaren bliva alltför betungande och endast i enstaka undantagsfall föranleda ersättning från statens sida. I sådana fall, då det gäller att utarbeta detaljerade planer för utvidgning i större skala av befintliga industrier eller tillskapandet av nya sådana, torde man däremot få såsom regel räkna med att ersättning bör utgå. Uppstår tvist om huvuvida ersättning skall utgå, eller beträffande ersättningens belopp, torde frågan böra hänskjutas till skiljemän. Ifrågakommande kostnader för dylik ersättning avses att bestridas av medel, som må komma att ställas till vederbörande myndigheters förfogande för åtgärder beträffande industriens krigsorganisation.

Det framlagda lagförslaget blev av riksdagen antaget, varefter lagen den 9 april 1926 utfärdades.

I skrivelse den 21 december 1936 har nu *rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap* hemställt om åtgärder för utfärdande av en ny lag om skyldighet för näringsidkare och andra att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap, avsedd att ersätta den nyssnämnda 1926 års lag. I berörda skrivelse, vid vilken fogats ett förslag till lag i ämnet, har rikskommissionen anfört, bland annat:

Då förenämnda lag av den 9 april 1926 utfärdades, existerade ännu ej rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, om vars tillsättande först 1928 års riksdag fattade beslut. Kommissionen tillsattes senare under år 1928 men kan först med år 1929 sägas ha i nämnvärd omfattning börjat sin verksamhet. En av kommissionens uppgifter har senare blivit att, i enlighet med kungl. kungörelsen den 12 juni 1931 (nr 248) angående uppskov med inställelse till värnpliktstjänstgöring vid mobilisering för vissa värnpliktiga samt kungörelsen med samma titel den 24 juli 1934 (nr 451), vilken ersatt den förra, tjänstgöra som uppskofsbeviljande myndighet för vissa grupper av värnpliktiga. För fullgörande av denna uppgift har det för rikskommissionen varit nödvändigt att från verk och företag av olika slag införskaffa sådana uppgifter angående den för dem i händelse av krig erforderliga personalorganisationen, som avses i 1 § 2 mom. förutnämnda lag den 9 april 1926. Genom kungörelse den 12 juni 1931 (nr 247) har också Kungl. Maj:t förordnat, att rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap skall utgöra den myndighet, på vars anfordran det enligt nyssnämnda moment i 1926 års lag åligger verk, styrelser och näringsidkare m. fl. att lämna uppgifter angående den under krig erforderliga personalorganisationen.

Emellertid har det under rikskommissionens hittillsvarande verksamhet visat sig, att kommissionen haft behov av att för sitt planlägningsarbete i övrigt i väsentligt vidsträcktare omfattning än som avses i 1 § 2 mom. i 1926 års lag inhämta upplysningar speciellt från industriföretag. Då kommissionen icke kan anses vara »central förvaltningsmyndighet vid försvarsväsendet», har kommissionen därvid icke kunnat stödja sig på bestämmelserna i 1 mom. av nyssnämnda lagparagraf. Under de gångna åren har den medverkan från industriens sida, som av rikskommissionen påkallats, visserligen i allmänhet villigt lämnats. Samma skäl, som på sin tid föranledde stadgandet av skyldighet för industriföretag att i viss omfattning medverka vid det av de militära förvaltningsmyndigheterna bedrivna krigsorganisationsarbetet, tala dock för, att motsvarande skyldighet bör utsträckas att gälla även i förhållande till rikskommissionen.

Enligt sin instruktion har rikskommissionen till uppgift att under Kungl. Maj:t utgöra det ledande och övervakande organet för rikets försvarsförberedelser på det ekonomiska området. Av dessa förberedelser måste de som gälla industriens organisation räknas bland de viktigaste. Rikskommissionen har på detta område inlett en nära samverkan med de militära förvaltningsmyndigheterna. Men dess planläggande verksamhet sträcker sig i många fall utöver eller ligger vid sidan om nämnda myndigheters arbeten. Kommissionen måste sålunda särskilt handlägga frågor rörande ordnandet av industriens råvaruförsörjning samt säkerställandet av industriell produktion för tillgodoseendet av nödvändiga civila behov under krigstid. Därjämte falla inom området för rikskommissionens planlägningsarbeten även andra grenar av produktiv verksamhet, vilka erfordras för åstadkommande eller tillhandahållande av viktiga förnödenheter.

Rikskommissionen har därför funnit det vara i hög grad önskvärt, att kommissionen bleve i 1 § 1 mom. av 1926 års lag uttryckligen nämnd såsom en myndighet, vilken äger rättighet att vid planlägningsarbetet för organisationen av landets krigsberedskap på det industriella området ävensom beträffande näringslivet i övrigt påkalla biträde av näringsidkare. Kommissionen finner särskilda skäl härtill numera föreligga, sedan det genom riksdagens beslut vid innevarande års riksdag bestämts, att kommissionen skall från och med den 1 juli 1937 vara att anse som ordinarie statsmyndighet.

Därest rikskommissionen skall inbegripas bland de i 1 § 1 mom. av 1926 års lag omfördälda centrala myndigheterna, fordras emellertid, att kretsen av de näringsidkare, som i detta moment avses, utvidgas till att omfatta ej blott dem som driva sådan verksamhet, vilken kan vid mobilisering av krigsmakten bliva av betydelse för denna, utan över huvud taget företag och personer, vilkas verksamhet kan vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden bliva av betydelse för landets försörjning med viktiga förnödenheter. Arten av de uppgifter, som må kunna ifrågakomma att införskaffa med stöd av detta moment, torde i anslutning härtill även böra anges något fylligare, så att här omnämnas ej endast uppgifter rörande personal, maskinpark, tillverkningsförmåga och dylikt utan även uppgifter rörande råvaruförbrukning och lagerhållning.

För övrigt bör hänvisningen i 1 mom. till lagen om skiljemän den 28 oktober 1887 utbytas mot en hänvisning till den nuvarande lagen om skiljemän den 14 juni 1929 (nr 145).

Skulle Kungl. Maj:t finna, att ändring av 1 § 1 mom. i 1926 års lag i den riktning rikskommissionen här föreslagit bör genomföras, torde det vara lämpligt, att de jämkningar vidtagas även i övriga moment av 1 § samt i 2 och 3 §§, vilka, om än ej strängt nödvändiga, dock synas påkallade för

att bringa där meddelade stadganden i full överensstämmelse såväl med den ändrade lydelsen av 1 § 1 mom. som med i övrigt efter lagens tillkomst inträdda förhållanden. Då därigenom ändringar skulle komma att ske i lagens samtliga paragrafer och då även dess titel, efter den föreslagna utvidgningen av 1 §:s tillämpningsområde, komme att mindre väl svara mot lagens innehåll, torde det vara lämpligast, att en helt ny lag i ämnet utfärdas, vilken ersätter den nuvarande.

Över rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap berörda framställning hava följande myndigheter inkommit med infordrade utlåtanden, nämligen arméförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, kommerskollegium, cheferna för generalstaben, marinstaben och flygvapnet, t. f. chefen för försvarsstaben samt ingenjörsvetenskapsakademien.

Arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen hava förklarat sig intet hava att erinra mot rikskommissionens ifrågavarande hemställan.

Kommerskollegium har icke heller funnit anledning till erinran mot att 1926 års lagstiftning ersättes av nya lagbestämmelser i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med det av rikskommissionen nu framlagda förslaget. Kollegium hade därvid — liksom tidigare med avseende å 1926 års lagstiftning — utgått ifrån, att uppgiftsskyldigheten begränsades till det strängt nödvändiga samt att insamlingen av uppgifterna genom användning av enklast möjliga formulär och jämväl i övrigt organiserades på ett sådant sätt, att uppgiftslämnarna icke onödigt betungades.

Chefen för generalstaben har i sitt utlåtande, enär åstadkommandet av de av rikskommissionen föreslagna ändringarna i och tilläggen till förevarande lagstiftning utgjorde en nödvändig förutsättning för att rikskommissionen skulle fylla sin uppgift, tillstyrkt rikskommissionens framställning.

Likaså hava *chefen för marinstaben, chefen för flygvapnet och t. f. chefen för försvarsstaben* lämnat rikskommissionens framställning sin anslutning.

Ingenjörsvetenskapsakademien har förklarat sig, med instämmande i av rikskommissionen anförda skäl, tillstyrka det av kommissionen framlagda förslaget att ersätta 1926 års lag med en ny lag. Mot innehållet i det framlagda förslaget till ny lag hade akademien icke något att erinra.

I förhållande till 1926 års lag i förevarande ämne innebär den av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap nu föreslagna lagstiftningen till en början den ändringen, att rikskommissionen i fråga om befogenhet att från vissa industri- och näringsidkare infordra uppgifter rörande anläggnings eller företags personal, tillverkningsförmåga m. m. jämställes med de centrala förvaltningsmyndigheterna vid försvarsväsendet. Med den centrala ställning på den industriella krigsberedskapens område, som rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap numera intager och som efter rikskommissionens beslutade omorganisation från och med den 1 juli 1937 blir ytterligare markerad, synas betänkligheter icke kunna föreligga mot ett genomförande av den föreslagna utvidgningen i denna del. I själva verket lär en sådan åtgärd endast innebära ett fastställande av vad som inom förevarande område i stort sett redan under åtskillig tid tillämpats.

*Departements-
chefen.*

Vidare innebär förslaget en utvidgning av den i 1 § 1 mom. av 1926 års lag stadgade uppgiftsskyldigheten så tillvida, att densamma skall omfatta icke blott uppgifter rörande personal, maskinpark, tillverkningsförmåga och dylikt, utan även uppgifter rörande råvaruförbrukning och lagerhållning. Med hänsyn till omfattningen av den verksamhet inom försvarsberedskapens område, som ankommer på rikskommissionen, lär en dylik utvidgning av uppgiftsskyldigheten få anses vara väl motiverad. Icke heller synes vara något att erinra mot att kretsen av näringsidkare, som i nämnda moment avses, på sätt rikskommissionen föreslagit utvidgas till att omfatta ej blott dem som bedriva sådan verksamhet, som kan vid mobilisering av krigsmakten bliva av betydelse för denna, utan över huvud taget företag och personer, vilkas verksamhet kan vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden bliva av betydelse för landets förnödenhetsförsörjning.

Då förutom de nu nämnda förändringarna i 1926 års lagstiftning vissa ändringar av mera formell art lämpligen böra i samband därmed vidtagas, synas skäl föreligga för att på sätt rikskommissionen föreslagit låta en helt ny lag träda i stället för den nu gällande. Därvid lär rikskommissionen böra i lagen uttryckligen angivas som den myndighet, på vars anfordran det skall åligga verk, styrelser och näringsidkare m. fl. att lämna uppgifter angående den under mobilisering erforderliga personalorganisationen, vadan i och med den nya lagens tillkomst jämväl kungörelsen den 12 juni 1931 (nr 247) angående bestämmande av myndighet, som avses i 1 § 2 mom. av 1926 års lag, bör upphöra att gälla. Den nya lagens rubrik lär i förhållande till 1926 års lag böra undergå en viss jämkning.

Jag finner mig således böra tillstyrka, att i huvudsaklig överensstämmelse med vad rikskommissionen föreslagit en ny lag i förevarande ämne förelägges riksdagen till antagande. Härvid vill jag emellertid uttala, att jag i likhet med kommerskollegium förutsätter, att den ifrågavarande uppgiftsskyldigheten i görligaste mån begränsas och att insamlingen av uppgifter organiseras på sådant sätt, att uppgiftslämnarna icke onödigt betungas.

Tidpunkten för den nya lagens ikraftträdande synes böra bestämmas till den 1 juli 1937.

Föredraganden uppläser härefter ett i enlighet med vad förut anförts uppgjort förslag till *lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid arbetet å rikets ekonomiska försvarsberedskap* samt hemställer, att förslaget måtte föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Berglund.